

**Ulusal Aşılama Programında Yer Alan Çocukluk Çağı Aşılarına
Yönelik Ebeveynlerin Tutumları: Aksaray Örneği***

Attitudes of Parents Towards Childhood Vaccinations in The National
Vaccination Program: The Case of Aksaray

** Fatma Dilek TURAN¹

¹Aksaray Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Aksaray, Türkiye.

ÖZ

Amaç: Araştırmada ulusal aşılama programında yer alan çocukluk çağı aşılarına yönelik ebeveyn tutumlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Araştırma, Mart-Eylül 2022 tarihleri arasında yapılmıştır. Okul, iş yeri, sosyal medya grup ve platformlarından kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılabilen, Aksaray ilinde yaşayan, 0-18 yaş grubunda çocuğu olan tüm ebeveynler araştırmanın evrenini oluşturmuştur. Veriler kartopu örnekleme yöntemi ile yüz-yüze toplanmış ve 259 ebeveyn araştırmaya katılmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” ile “Çocukluk Çağı Aşıları Hakkında Ebeveyn Tutumları Ölçeği” kullanılmıştır.

Bulgular: Büyük kısmı anne (%77.99) olan katılımcıların %79.15’i COVID-19 pandemisinin çocukluk çağı aşılarına yönelik tutumlarını olumsuz etkilediğini belirtmiştir. En sık kullanılan bilgi kaynakları tanıdık/arkadaşlar olurken, en az yararlanan bilgi kaynakları Aile Sağlığı Merkezi (ASM) hekim/hemşiresi olarak belirlenmiştir. Katılımcıların hesaplanan ham puanlarının ortalaması 18.46±5.22 olup dönüştürülmüş ölçek puan ortalaması 64.28±21.25 puandır. Katılımcıların %58.71’inde (n=150) aşı tereddüdü olduğu görülmüştür. Annelerde, geniş ailelerde, küçük yaş grubunda, kronik hastalığı olan ve sürekli kullandığı ilacı olan çocuğa sahip ebeveynlerde aşı tereddüdü daha yüksek bulunmuştur.

Sonuç ve Öneriler: Ebeveynlerin aşı tereddütlerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Sağlık profesyonelleri en çok kullanılan bilgi kaynakları olan sosyal medya ve platformları daha yaygın kullanılmalı ve doğru bilgiyle ebeveynlerin çocukluk çağı aşılarına yönelik bilgi düzeyleri artırılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Aşı, çocuk, çocukluk çağı aşıları, ebeveyn, hemşire, tutum, ulusal aşılama programı

* Geliş Tarihi: 02.11.2022 / Kabul Tarihi: 04.12.2022

**Sorumlu Yazar e-mail: fatmadilek_32@hotmail.com

Atf; Turan, FD.(2022). Ulusal aşılama programında yer alan çocukluk çağı aşılarına yönelik ebeveynlerin tutumları: Aksaray Örneği, Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi, 4(3):239-250. Doi:10.54061/jphn.1183177

Abstract

Objective: The aim of the study was to evaluate the attitudes of parents towards childhood vaccines in the national vaccination program.

Materials and Methods: It was carried out between March-September 2022. All parents with children in the 0-18 age group living in Aksaray, who can be reached by snowball sampling method from school, workplace, social media groups and platforms, constituted the universe of the research. Data were collected face-to-face with snowball sampling method and 259 parents participated in the research. “Personal Information Form” and “Parental Attitudes About Childhood Vaccines Scale” prepared by the researcher were used as data collection tools.

Results: 79.15% of the participants, most of whom were mothers (77.99%), stated that the COVID-19 pandemic negatively affected their attitudes towards childhood vaccines. While the most frequently used information sources were acquaintances/friends, the least used information sources were determined as Family Health Center physician/nurse. The mean of the calculated raw scores of the participants was 18.46 ± 5.22 , and the mean of the converted scale score was 64.28 ± 21.25 points. It was observed that 58.71% (n=150) of the participants had hesitations about vaccination. Vaccination hesitancy was found to be higher in mothers, in extended families, in the small age group, in parents with a child with a chronic disease and a drug that is constantly used.

Conclusion and recommendations: It was determined that the vaccination hesitations of the parents were high. Health professionals should use social media and platforms, which are the most used information sources, more widely.

Keywords: Vaccine, child, childhood vaccinations, parent, nurse, attitude, national immunization program

GİRİŞ

Aşılama, enfeksiyon hastalıklarına yönelik mortalite ve morbiditeyi düşüren, çocukların ve toplumların sağlık kalitelerini artıran ve devletlerin sağlık harcamalarını kontrol altına alan etkili sağlık girişimleridir (Bloom et al., 2018; Çevik ve ark., 2020). Dolayısıyla aşılanmanın sürdürülmesi toplumların sağlık düzeylerinin yükseltilmesi ve sağlığın sürdürülmesi bakımından son derece önemlidir. Aşılama oranları gelişmekte olan ülkelerde %70–80 oranında iken, Avrupa ve Amerika’da %90’ın üzerinde seyretmektedir. Ancak son yıllarda aşı yaptırmamaya yönelik tutumda ve davranışta önemli bir artış olmuştur (Çevik ve ark., 2020). Aşı ile önlenabilir hastalıklardaki artış ve toplumun bağışıklanmasının öneminin anlaşılması dolayısıyla, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 2019’da aşı tereddüdü konusunda çalışma başlatmış, bu konuyu öncelikli konular arasına almıştır. Buna ek olarak DSÖ kitlesel iletişim araçlarının, coğrafyanın, sağlık ve siyasi politikaların, aşılara ulaşım ve erişilebilirliğinin, aşı maliyetlerinin, sağlık profesyonellerine duyulan güven duygusunun ve en önemlisi de ebeveynlerin aşılamaya yönelik bilgi, inanç ve tutumlarının; ebeveynlerin aşı tereddüdü ya da aşı reddi yaşamalarında etkin olduğunu belirtmektedir (World Health Organization, 2019).

Ülkemizde çocukluk çağı aşı uygulamalarında ebeveyn onamının gerekliliği 2015 yılında açılan bir dava sonucu gündeme gelmiştir. Bu olay sonucunda ebeveynlerin aşıya karşı tutumları daha belirleyici bir noktaya taşınmıştır (Kalkan ve ark., 2021). O yıla kadar ülkemizde yürürlükte olan “Genişletilmiş Bağışıklama Programı” ile enfeksiyon hastalıkları ile mücadelede önemli bir yol alınmış olsa da sonrasında aşığı reddeden aile sayısının giderek arttığı tespit edilmiştir. 2011 yılında aşığı reddeden aile sayısı 183 iken, 2015 yılında 5091’e ulaşmış, 2018 yılında ise 23.000’in üzerinde bulunmuştur (Bozkurt, 2018; Çevik ve ark., 2020). Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması 2018 verilerinin işlendiği ileri analiz çalışmasına göre 12-23 ya da 15-26 aylık çocukların tam aşılanma oranlarının %74’ten %67’ye düşmesi durumu açıklamaktadır (TNSA, 2021). Dolayısıyla aşı tereddüdünün son yıllarda artan önemli bir çocuk, toplum ve halk sağlığı sorunu olduğu bilinen bir gerçektir (Çevik ve ark., 2020). Ülkemizde yapılan çalışmalarda da ebeveynlerin aşı farkındalığının düşük olduğu, aşı tereddüdü ve reddi yaşadığı güncel birçok çalışmada bildirilmektedir (Argın ve ark., 2022; Aygün & Tortop, 2020; Bozkurt, 2018; Ceylan ve ark., 2021; Çevik ve ark., 2020; Kalkan ve ark., 2021; Sapçı & Güngörmüş 2021; Üzüm ve ark., 2019; Yüksel & Topuzoğlu, 2019). Ancak aşı tereddüdünün ya da aşı reddinin belli coğrafyalardaki durumunun, ebeveyn tutumlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi; o coğrafyaya özgü spesifik eğitimlerin planlanması ve farkındalığın artırılmasına ilişkin farklı eğitim müfredatlarının hazırlanması bakımından çok önemlidir. Bu dayanaklar ışığında araştırma; ulusal aşılanma program kapsamında ulusumuzda yapılan rutin çocukluk çağı aşılarına ilişkin belli bir şehir örneğindeki ebeveynlerin tutumlarını ve tutumlarını etkileyen faktörleri değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırma Soruları

Ebeveynlerin “Ulusal Aşılama Programı kapsamında yer alan çocukluk çağı aşıları”na ilişkin,

- Tutumları nelerdir?
- Tutumlarını etkileyen faktörler nelerdir?

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Amacı ve Türü: Bu araştırma, Aksaray İlinde yaşayan, 0-18 yaş arasında çocuğu olan ebeveynlerin ulusal aşılama programı kapsamında ulusumuzda yapılan rutin çocukluk çağı aşılarına ilişkin tutumlarının ve tutumlarını etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi amacıyla tanımlayıcı ve ilişkisel bir çalışma olarak yapılmıştır.

Araştırmanın Yeri ve Zamanı: Araştırmanın verileri 1 Mart -1 Eylül 2022 tarihleri arasında, okul iş yeri, sosyal medya grup ve platformlarından Aksaray İlinde yaşayan ebeveynlere kartopu örnekleme yöntemi ile ulaşılarak toplanmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme: 1 Mart -1 Eylül 2022 tarihleri arasında, okul iş yeri, sosyal medya grup ve platformlarından kartopu örnekleme yöntemi ile ulaşılabilen, Aksaray ilinde yaşayan, 0-18 yaş grubunda çocuğu olan tüm ebeveynler araştırmanın evrenini oluşturmaktadır.

Araştırmanın örnekleminin hesaplanmasında G*Power 3.0 programı kullanılmış, güven aralığı 0.95, güç 0.80 ve tip 1 hata 0.05 olacak şekilde hesaplama yapılmıştır. Hesaplamalar sonucunda gerekli örneklem büyüklüğünün en az 210 olması gerektiği bulunmuştur. Ancak veri kaybı için %10 kayıp riski göz önüne alınarak örneklem sayısı 240 olarak belirlenmiştir. Araştırmada ulaşılabildiği kadar çok ebeveyne ulaşılmaya çalışmak için kartopu örnekleme yöntemi ile kullanılmış, 259 ebeveyn araştırmaya katılmış ve veriler yüz-yüze araştırma yöntemi ile toplanmıştır.

Araştırmanın Veri Toplama Araçları: Çalışma verileri kişisel bilgi formu, Çocukluk Çağı Aşıları Hakkında Ebeveyn Tutumları Ölçeği kullanılarak toplanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından oluşturulmuş, ebeveyne ilişkin özelliklerin yer aldığı 20 soruluk açık uçlu ve çoktan seçmeli sorulardan oluşan soru formudur.

Çocukluk Çağı Aşıları Hakkında Ebeveyn Tutumları Ölçeği: Orijinal ismi “Parent Attitudes About Childhood Vaccines” (PACV) olan ölçek Opel tarafından 2011 yılında geliştirilmiş 15 madde ve üç alt boyuttan (davranış, genel tutumlar ve güvenlik-etkililik) oluşan bir ölçektir (Opel et al., 2011). “Çocukluk Çağı Aşıları Hakkında Ebeveynlerin Tutumları Ölçeği”nin Türkçe sürümünün psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi ise Çevik ve ark. tarafından yapılmıştır (Çevik ve ark., 2020). Aynı ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği Mutlu tarafından (2021) uzmanlık tezi olarak gerçekleştirilmiş ve Cronbach alpha değeri 0.845 olarak tespit edilmiştir (Mutlu, 2021). Çalışmada ise PACV Ölçeği’nin Cronbach alpha değeri 0.842 bulunurken, alt boyut Cronbach alpha değerleri sırasıyla davranış alt boyutu için 0.861, genel tutumlar alt boyutu için 0.867 ve güvenilirlik-etkililik alt boyutu için 0.824 olarak tespit edilmiştir. Çalışmalar sonucunda, PACV Ölçeği’nin Türkçe uyarlaması geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu, toplumdaki aşı tereddütü olan ebeveynleri tespit etmek için, toplum taramalarında güvenle kullanılabilir bir ölçüm aracı olduğu bulunmuştur. Ölçeğin puan hesaplaması ise farklılık arz etmektedir. Ölçekten alınabilecek ham puan 0-30 arası bir değer olmaktadır. Bu puanlar Opel ve arkadaşlarının geliştirdiği ölçekte belirtilen puan dönüşüm tablosuna göre yeniden değerlendirilmektedir (Opel et al., 2011) ve 0-100 arası değerlere dönüştürülmektedir. Ölçeğe katılan ebeveynin aldığı dönüşümlü toplam puanı 50’den küçükse aşı tereddütsüz ebeveyn; 50 veya 50’den büyük çıkarsa da aşı tereddütlü ebeveyn olarak tanımlanmaktadır.

Verilerin Toplanması: Araştırmanın verileri kartopu örnekleme yöntemiyle toplanmıştır. Aksaray ilinde yaşayan ebeveynlere 1 Mart -1 Eylül 2022 tarihleri arasında, okul iş yeri, sosyal medya grup ve platformlarından ulaşılmıştır. Bu ebeveynlerden iş, okul, meslek, apartman gibi toplu iletişim kurulan iletişim kanalları sayesinde araştırmanın dahil olma kriterlerini karşılayan yeni ebeveynlere ulaşılmıştır. Böylece daha büyük örnekleme ulaşıması hedeflenmiştir.

Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri: Araştırmanın bağımsız değişkenini çocuk ve ebeveyne özgü tanıtıcı özellikler oluştururken; bağımlı değişkenini PACV Ölçek puanları oluşturmuştur.

Verilerin Değerlendirilmesi: Araştırma verilerinin, Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) (25.0) istatistik paket programı ile sayı, ortalama, standart sapma ve yüzdeler dağılım gibi tanımlayıcı istatistiksel analizler ile yapılmıştır. Elde edilecek verilere bağlı olarak araştırmada, araştırmanın genel amacı çerçevesinde cevapları aranan alt amaçlara yönelik olarak parametrik yöntemler olan bağımsız iki örneklem t testi (Independent t Test), Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA) uygulanmış, ilişki yönünü belirlemek amacıyla Scheffe testi kullanılmıştır. Araştırmada güven aralığı %95 olarak belirlenmiş, istatistiksel olarak anlamlılık düzeyi ise $p < 0.05$ kabul edilmiştir.

Araştırma ile İlgili Etik Bilgi: Araştırmanın yapılabilmesi için Aksaray Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır (2021/01-54 protokol numaralı etik kurul onayı). Katılımcılara çalışma hakkında detaylı bilgi verilmiş, bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Araştırma boyunca Helsinki Bildirgesine bağlı kalınmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları: Araştırma verileri bir ilin örnekleminde toplanmıştır. Dolayısıyla araştırma sonuçlarının evrene genellenemez olması, araştırmanın sınırlılığı olarak kabul edilebilir.

BULGULAR

Ebeveynlerin Sosyo-demografik Özellikleri ve Çocukların Tanıtıcı Özellikleri

Araştırmaya 259 ebeveyn katılmıştır. Büyük kısmı anne (%77.99) olan katılımcıların %55.59'u çocukluk dönemi aşıları konusunda yeterli bilgiye sahip olduklarını düşünürken bilgi kaynağı olarak en çok arkadaşı/komşu/tanıdık (%25.48) ve çocuğunun ebeveynlerini (%24.71) ifade etmişlerdir. Aşı konusundaki bilgi kaynakları arasında en az sıklığa sahip olan kısım ise kayıtlı oldukları ASM'nin hekimi ve hemşiresi (%6.18) olmuştur. Katılımcıların sadece %20.85'i aşılardan zararından fazla yararının olduğunu ifade ederken, %79.15'i COVID-19 pandemisinin çocukluk çağı aşılara yönelik tutumlarını olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Katılımcıların yaklaşık olarak yarısının (%43.63) aşılara yönelik endişesi aşı ile verilen mikroba bağlı hastalanma olmuştur (Tablo 1).

Araştırmada çocuklara ilişkin özelliklere bakıldığında ise çocukların %40.15'inin kronik bir hastalığa sahip olduğu ve %38.22'sinin sürekli kullandığı en az bir ilaç olduğu görülmektedir (Tablo 1). Araştırmaya katılan ebeveynlerin sosyo-demografik özellikleri ve çocuklarına ilişkin tanıtıcı özellikleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Ebeveynlere ait sosyo-demografik ve çocuğa ait tanıtıcı özellikler (N=259)

Sosyo-demografik ve Tanıtıcı Özellikler	Sayı (n)	Yüzde (%)
Ebeveyn		
Anne	202	77.99
Baba	57	22.01
Ebeveyn Yaş ortalaması 34.16±4.07 yıl		
Aile Tipi		
Çekirdek	106	40.92
Geniş	153	59.08
Çocuğunuzun aşılarından herhangi birini isteyerek geciktirdiğiniz/yaptırmadığınız oldu mu?		
Evet	90	34.75
Hayır	169	65.25
Aşıya yönelik bilgilerinizi yeterli buluyor musunuz?		
Evet	144	55.59
Hayır	115	44.41
Aşılarla yönelik bilgi kaynaklarınız nelerdir?		
Arkadaş/Komşu/Tanıdık	66	25.48
Çocuğumun arkadaşlarının ebeveynleri	64	24.71
Web (internet siteleri)/Sosyal medya	59	22.78
Tv/Haberler/Açık oturum programlar	54	20.85
Aile sağlığı merkezi hemşiresi/hekimi	16	6.18
Çocukluk çağı aşılarının yarar/zarar dengesini nasıl buluyorsunuz?		
Yararı zararına eşit	148	57.14
Yararı zararından az	57	22.01
Yararı zararından fazla	54	20.85
COVID-19 çocukluk aşılarına yönelik tutumunuzu olumsuz olarak etkiledi mi?		
Evet	205	79.15
Hayır	54	20.85
Çocukluk çağı aşılarında sizi en çok tedirgin eden nokta nedir?		
Aşı ile verilen mikroba bağlı hastalanma	113	43.63
Aşıdan sonraki ateş	55	21.24
Aşıdan sonraki ateşe bağlı nöbet	52	20.08
Halsizlik / yemek yememe	39	15.05
Çocuğun yaşı (Çocuğun Yaş ortalaması 3.16±2.04 yıl)		
1-3 yaş	157	60.62
4-6 yaş	102	39.38
Çocuğun kronik hastalığı var mı?		
Evet	104	40.15
Hayır	155	59.85
Çocuğun sürekli kullanması gereken ilaç var mı?		
Evet	99	38.22
Hayır	160	61.78
Çocuğun zihinsel /bedensel bir yetersizliği var mı?		
Evet	12	4.63
Hayır	247	95.37
TOPLAM	259	100.00

Ebeveynlerin Sosyodemografik ve Çocukların Tanıtıcı Özelliklere Göre “PACV” Puan Ortalamalarının Değerlendirilmesi

Katılımcıların hesaplanan ham puanlarının ortalaması 18.46 ± 5.22 olup; 0 ile 29 puan arasında değişmekte idi. Katılımcıların almış oldukları dönüştürülmüş PACV ölçek puan ortalaması ise, 64.28 ± 21.25 puandı ve almış oldukları PACV ölçek puanları, 0 ile 98 arasında değişiyordu. Katılımcıların almış oldukları PACV ölçek puanlarına göre aşı tereddüdü olan (≥ 50 puan) ve aşı tereddüdü olmayan (< 50 puan) ebeveynlerin sayıları değerlendirildiğinde katılımcıların %58.71’inde ($n=150$) aşı tereddüdü olduğu görüldü (Tablo 2).

Tablo 2. Ebeveynlerin “PACV” ölçek puan ortalamaları

Ebeveynlerin “PACV” ölçek puan ortalamaları	Sayı (n)	Yüzde (%)
Ebeveynlerin aşı tereddüdü durumları		
Aşı tereddütlü ebeveynler (PACV ölçek puan ortalaması > 50)	150	58.71
Aşı tereddütsüz ebeveynler (PACV ölçek puan ortalaması < 50)	109	41.29
Ebeveyn “PACV” ölçek puan ortalaması 64.28 ± 21.25		
TOPLAM	259	100.00

Annelerde aşı tereddüdü tutumunun görüldüğü belirlenmiştir. Ayrıca geniş aile tipi olan, çocuğunun aşısını herhangi bir nedenle yaptırmayan ya da geciktiren, aşılar konusunda bilgisini yeterli gören, ASM hekimi ya da hemşiresi dışındaki bilgi kaynaklarından bilgiye ulaşan ebeveynlerde aşı tereddüdü daha yüksektir. Ek olarak küçük yaş grubu, kronik hastalığı olan, sürekli kullandığı bir ilacı olan bir çocuğa sahip ebeveynlerin aşı tereddüdü daha yüksek bulunmuştur. Ebeveynler COVID-19 pandemisinin çocukluk çağı aşılarına yönelik tutumlarını olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Ebeveynlerin sosyodemografik ve çocukların tanıtıcı özelliklere göre “PACV” ölçek puan ortalamalarının dağılımı Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Ebeveynlerin sosyodemografik ve çocukların tanıtıcı özelliklere göre “PACV” puan ortalamalarının dağılımı (N=259)

Sosyo-demografik ve Tanıtıcı Özellikler	PACV X±SS
Ebeveyn	
Anne	62.123±0.271
Baba	47.477±0.363
	t=6.125*
	p=0.02**
Aile tipi	
Çekirdek	47.979±0.322
Geniş	59.166±1.269
	t=9.659*
	p=0.02**
Çocuğunuzun aşılarından herhangi birini isteyerek geciktirdiğiniz/yaptırmadığınız oldu mu?	
Evet	66.168±1.623
Hayır	45.860±1.266
	t=6.698*
	p=0.01**
Aşılarla yönelik bilgilerinizi yeterli bulma durumu	
Evet	64.210±1.447
Hayır	48.988±1.266
	t=7.311*
	p=0.02**
Aşılarla yönelik bilgi kaynakları	
Arkadaş/Komşu/Tanıdık	61.759±1.203 ^b
Çocuğumun arkadaşlarının ebeveynleri	61.974±1.230 ^b
Aile sağlığı merkezi hemşiresi/hekimi	44.250±1.144 ^d
Web (internet siteleri)/Sosyal medya	64.132±0.216 ^a
Tv/Haberler/Açık oturum programlar	54.312±0.362 ^c
	F=24.246***
	p=0.003**
COVID-19 pandemisi çocukluk çağına ilişkin aşılarla yönelik tutumunuzu olumsuz yönde etkiledi mi?	
Evet	55.117±0.218
Hayır	49.537±0.282
	t=9.651*
	p=0.02**
Çocuğın yaşı	
1-3 yaş	61.127±0.520
4-6 yaş	57.273±0.466
	t=8.155*
	p=0.002**
Çocuğın var olan hastalığı	
Evet	66.277±0.488
Hayır	52.012±0.316
	t=7.477*
	p=0.003**
Çocuğın sürekli kullanması gereken ilacı	
Evet	65.461±0.243
Hayır	54.255±0.277
	t=9.588*
	p=0.002**

*t: Bağımsız gruplarda farkın anlamlılığı test istatistiği, **p: İstatistiksel olarak anlamlılık düzeyi ($p \leq 0.05$), ***F: Tek yönlü varyans analizi test istatistiği, a,b,c,d: Farklılığı yaratan gruplar Scheffe testi ile 0.05 yanılma düzeyinde bulunmuştur

TARTIŞMA

Ulusal aşılama programı kapsamında ulusumuzda yapılan rutin çocukluk çağı aşılarına ilişkin belli bir şehir örneğindeki ebeveynlerin tutumlarını ve etkileyen faktörleri değerlendirmek amacıyla yapılan araştırmanın bu bölümünde; ebeveynlerin çocukluk çağı aşılarına ilişkin tutumları, ebeveyn tutumları ile sosyo-demografik özellikler ve çocuğa ilişkin tanıtıcı özellikler arasındaki ilişki tartışılmıştır.

Yapılan çalışmada ebeveynlerin %58.71'inin (n=150), almış oldukları PACV ölçek puan ortalamalarına göre aşı tereddütlü ebeveyn oldukları belirlenmiştir (Tablo 2). Literatürde aynı ölçek kullanılarak ebeveyn aşı tereddüdünün değerlendirildiği çalışmalar incelendiğinde, bu oranın %7.6 ve %34.7 arasında değiştii görülmektedir (Abd Halim et al., 2020; Alsuwaidi et al., 2020; Çevik ve ark., 2020; Mutlu, 2021; Opel et al., 2011; Raof, 2018; Yufika et al., 2020). Bu çalışmadaki aşı tereddüt oranı daha önce tespit edilen değerlerin oldukça üzerindedir. Yapılan çalışmalarda tespit edilen bu farklılıkların; popülasyonun farklı karma költürlere (gurbetçi vatandaş ve mülteci sayısının fazlalığı, şehrin lokasyon olarak kavşak bir konumda olması) sahip olmasından kaynaklandığı düşünölmektedir. Popülasyonun aşuya ilişkin yaklaşımlarının olumsuz olması COVID-19 pandemisiyle ilişkisi bölümünde de tartışılmıştır.

Literatürdeki çalışmalar değerlendirildiğinde; aşı tereddüdü ile ilişkili özellikle sosyodemografik durumların büyük farklılık gösterdiği ve bunun költürel durumdan çok etkilendiği görülmektedir (Abd Halim et al., 2020; Argın et al., 2022; Aygün & Tortop, 2020; Bozkurt, 2018; Erigüç et al., 2022; Ertuğrul & Albayrak, 2021; Kalkan et al., 2021; Mutlu, 2021; Özümit & Sarı, 2021; Üzüm et al., 2019; Yüksel & Topuzoğlu, 2019). Yapılan çalışmada annelerin ve geniş aile yapısına sahip olan ebeveynlerin aşı tereddüdünün yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer sosyodemografik özellikler aşı tereddüdü ile ilişkili bulunmamıştır (Tablo 1,3). Ancak Alsuwaidi ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada, babaların ve boşanan ebeveynlerin aşı tereddüdünün fazla olduğu belirlenmiştir. Bu durum çalışmadan farklılık gösterse de aynı çalışmada elde edilen ebeveyn eğitim seviyesinin, gelir düzeyinin ve yaşının aşı tereddüdüyle ilişkili olmaması sonucu çalışma ile paralellik göstermektedir (Alsuwaidi et al., 2020). İtalya'da yapılan bir çalışmada benzer bir sonuç bulunmuş, ebeveynlerin yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi sosyodemografik özelliklerinin, aşı tereddüdü ile ilişkili olmadığı belirlenmiştir (Coniglio et al., 2011). Literatürde Amerika'da yapılan iki çalışmada ise farklı sonuçların tespit edilmesi (bir çalışmada gelir düzeyi yüksekliği aşı tereddüdü ile ilişkili bulunmuşken diğer çalışmada gelir düzeyi yüksekliği aşı tereddüdü ile ilişkili bulunmuştur) ise bu durumun illere/eyaletlere göre dahi değişiklik gösterebileceğinin kanıtı niteliğindedir (Wei et al., 2009; Wu et al., 2008). Ülkemizde Kahramanmaraş örneklemindeki ebeveynlerin çocukluk çağı aşılarına yönelik tutumlarını değerlendiren başka bir çalışmada ise ebeveynlerin %21.80'inin çocuklarına aşı yaptırmak istemediği, %19.60'ının ise kararsız olduğu belirlenmiştir. Kahramanmaraş örnekleminde yapılan bu çalışmadan elde edilen diğer bulgular ise ailenin gelir durumu ile çocuklarına uygulanan aşılarla karşı olumsuz düşünceleri arasında ilişki olup, ebeveynlerin yaş grupları, eğitim seviyesi, aşılar hakkında bilgi aldıkları kaynaklar ile aşılarla karşı düşünceleri arasında bir ilişki olmadığıdır (Argın ve ark., 2022). Literatürdeki aşı kabulü ile ilişkili faktörlerin değerlendirildiği diğer bir çalışmada da aynı noktaya vurgu yapılmış, sosyodemografik özelliklerin aşı tereddüdü üzerinde karmaşık bir etkisinin olduğu, bulunulan coğrafi lokasyonun ve aşı türünün önemli olduğu belirtilmiştir (Mutlu, 2021). Literatürden de anlaşılacağı üzere aşı tereddüdü ile ilişki faktörler, költür ve popülasyonda var olan mevcut farklılıklardan çok fazla etkilenmektedir. Dolayısıyla il örneklemlerinde yapılan çalışmaların bu farklılıkları ortaya çıkarmada büyük etkisi bulunmaktadır.

Ailelere özgü özellikler ile aşılama tutumları arasındaki ilişki incelendiğinde bir başka önemli nokta ise bilgi sahibi olduğunu düşünen ebeveynlerin aşı tereddüdünün daha fazla

olmasıdır. Çok dikkat çeken ve eğitimler planlanarak çözülmesi gereken en önemli yanlış ise bilgi kaynağı sosyal medya ya da web olan ebeveynlerde aşı tereddüdü en yüksek düzeydedir. Bilgi kaynaklarına göre aşı tereddüdü puanları sıralamasında en düşük puanı alan ebeveynler ise bilgiyi ASM hemşiresi ya da hekiminden temin eden ebeveynlerdir (Tablo 3). Görüldüğü üzere doğru bilgiye ulaştıkça ve sağlık profesyonellerinden yararlandıkça, tereddütler azalmaktadır. Sosyal medyanın bu duruma etkisini gösteren çalışmalar mevcuttur (Üzüm ve ark., 2019). Çalışmalarda sosyal medyanın aşı tereddüdüne neden olmadığı ancak aşı karşıtı argümanların ve bu konudaki yanlış bilgilerin geniş kitlelere ulaşmasında rol oynadığı ifade edilmiştir. Sağlık okuryazarlığının yeterli olmaması ve doğru veriye ulaşamama nedeniyle yanlış tutumlara sahip olunabilmektedir (Ertuğrul & Albayrak, 2021). Dolayısıyla sağlık profesyonellerinin aileleri ve toplumu bilinçlendirmede zorluk yaşadığı belirtilmiştir (Etesaminia & Derinpinar, 2021).

Aileler ile ilgili olan ve aşıya yönelik tutumlar ile ilişkili son parametre ise COVID-19 pandemisi olmuştur. Ailelerin büyük kısmı bu pandeminin çocukluk çağı aşılarına karşı görüşlerine de olumsuz etki ettiğini ifade etmiş; olumsuz etkilediğini söyleyen ebeveynlerin aşı tereddüdünün de yüksek bulunduğu tespit edilmiştir (Tablo 3). Çalışmanın yapıldığı il COVID-19 aşılmasında İç Anadolu Bölgesindeki en düşük aşılama oranına sahip olmuş, İç Anadolu Bölgesi aşılama sıralamasında en son sırada yer almıştır (Sağlık Bakanlığı, 2022). Bölgedeki Covid-19 aşılama oranı ile sarı kategoride kalmış tek ildir. Bu çalışmada ebeveynlerin COVID-19 aşı görüşleri alınmamış sadece çocukluk çağı aşılarına ilişkin tutumu değerlendirilmiş olsa da şehirde yaşayan popülasyonun aşılarla karşı olumsuz tutuma sahip olduğu ve aşı tereddüdü yaşadığı araştırmanın bulgularını desteklemektedir. Araştırmanın yapıldığı il, bulunduğu coğrafi bölge içinde bile farklı bir tutum göstermektedir. Literatürde de benzer sonuçlar yer almaktadır (Erigüç ve ark., 2022; Erkekoğlu ve ark., 2020; Yüksel & Topuzoğlu, 2019). Dolayısıyla bu örnekleme; aşılama, çocukluk çağı aşılarının önemi, bağışıklamanın kısa ve uzun vadeli faydalarının eğitimler yolu ile anlatılması çok önemli olacaktır. Bu bakımdan çalışma durumun resmini çeken, büyük fotoğrafı bölge içinde de yansıtan önemli ve özgün bir çalışmadır. Ebeveynlerin bilgi kaynaklarının içerisinde en küçük yüzdeye sahip olan kısmın ise ASM hekim ve hemşirelerinin olması, en büyük yüzdelerin ise sağlık profesyonelleri dışındaki kişiler ve internet portallarının olması da doğru bilginin gerekliliğini gözler önüne sermektedir.

Ebeveynlerin aşı tereddüdü yaşamalarındaki çocuğun özellikleri, mevcut hastalığının varlığı, kullanması gereken ilaç varlığı ve bu durumla aşı tereddüdünün ilişkisi ise literatürde rastlanmamış bir durumdur. Çocukların küçük yaş grubunda olmasının, mevcut bir hastalığının olmasının ve ilaç kullanımının gerekliliğinin ebeveynlerin aşı tereddüdünde önemli etkisinin olduğu çalışmada açıkça görülmektedir (Tablo 3). Bu durumun ebeveynlerin kaygıları ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Aşıların bilinmeyen etkileri nedeniyle çocuğun hastalığı ile ya da kullandığı ilaç ile olumsuz bir etkileşime girmesi, ebeveynler tarafından ifade edilen endişeler arasındadır. Bu durumun eğitim ve doğru bilgi kaynaklarının sunulması ile çözülebileceği düşünülmektedir. Çalışma bu boyutu da gösterdiği için hem özgün hem de alana ışık tutabilecek bir çalışmadır.

Araştırmanın Güçlü Yanı

Ebeveynlerin aşı tereddütleri ile çocuğa ilişkin tanıtıcı özellikler arasındaki ilişkinin incelenmesi, örnekleme özgü sorunların tespit edilmesi araştırmanın özgünlüğünü ve güçlü yanını oluşturmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmaya katılan ebeveynlerin aşı tereddütlerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Annelerde, geniş ailelerde, küçük yaş grubunda, kronik hastalığı olan ve sürekli kullandığı ilacı olan çocuğa sahip ebeveynlerde aşı tereddüdü daha yüksek bulunmuştur.

Çalışmadan çıkarılabilecek üç öneri bulunmaktadır. Bunlar; sağlık profesyonellerine, ebeveynlere ve araştırmacılar için önerilerdir.

- Sağlık profesyonelleri en çok kullanılan bilgi kaynakları olan sosyal medya ve platformları daha yaygın kullanmalı ve doğru bilgi ile ebeveynlerin çocukluk çağı aşılarına yönelik bilgi düzeyleri artırılmalıdır.
- Ebeveynlere sağlık okuryazarlığı konusunda bilgi verilmeli, çocukluk çağı aşılarına yönelik doğru bilgi kaynakları paylaşılmalıdır.
- Araştırmacılar ebeveynlerin çocukluk çağı aşılarına yönelik spesifik sonuçlara ulaşmak için il örneklemelerinde, daha büyük ve genel sonuçlara ulaşmak için ise bölge örneklemelerinde çalışmalar yapılmalıdır.

Araştırmanın Etik Yönü: Araştırmanın yapılabilmesi için Aksaray Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır (2021/01-54 protokol numaralı etik kurul onayı)

Yazar Katkıları: Fikir: ; Tasarım: Kaynaklar ve Malzemeler: Veri Toplanması ve analizi: Literatür Tarama: Makale Yazımı: Eleştirel İnceleme: FDT.

Çıkar çatışması: Yok.

Finansal destek: Yok.

KAYNAKLAR

- Abd Halim, H., Abdul-Razak, S., Md Yasin, M., & Isa, M.R. (2020). Validation study of the parent attitudes about childhood vaccines (PACV) questionnaire: the Malay version. *Human vaccines & immunotherapeutics*, 16(5), 1040-1049.
- Alsuwaidi, A.R., Elbarazi, I., Al-Hamad, S., Aldhaheri, R., Sheek-Hussein, M., & Narchi, H. (2020). Vaccine hesitancy and its determinants among Arab parents: a cross-sectional survey in the United Arab Emirates. *Human vaccines & immunotherapeutics*, 16(12), 3163-3169.
- Argın, V., Akalın, D., & Güngör, S. (2022). Ebeveynlerin çocuklarına aşı uygulanmasına karşı düşünce ve tutumları: Kahramanmaraş Örneği. *Sağlık Akademisi Kastamonu*, 7(3), 7-8.
- Aygün, E., & Tortop, H.S. (2020). Ebeveynlerin aşı tereddüt düzeylerinin ve karşıtlık nedenlerinin incelenmesi. *Güncel Pediatri*, 18(3), 300-316.
- Bozkurt, H.B. (2018). Aşı reddine genel bir bakış ve literatürün gözden geçirilmesi. *Kafkas Tıp Bilimleri Dergisi*, 8(1), 71-76.
- Coniglio, M.A., Platania, M., Privitera, D., Giammanco, G., & Pignato, S. (2011). Parents' attitudes and behaviours towards recommended vaccinations in Sicily, Italy. *BMC Public Health*, 11(1), 1-6.

- Erigüç, G., Kartal, N., & Arıkan, G. (2022). Covid-19 Sürecinde Türkiye’de Aşı Tereddüdü ile Google Arama Hacmi Verileri Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(1), 1-22.
- Ertuğrul, B., & Albayrak, S. (2021). Ebeveynlerin sağlık okuryazarlığı düzeyinin çocukluk dönemi aşılarına yönelik tutum ve davranışlarıyla ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 8(2), 186-195.
- Etesaminia, S., & Derinpinar, K.B. (2021). Aşı tereddüdünde sosyal medyanın rolü. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 7(2), 377-390.
- Kalkan, İ. A., Ören, M.M., Karaşahin, O., Yıldız, Y., Demir, Y., Dal, T., Aktar, F., Badur, S., Ayhan, M., & Çelen, M.K. (2021). Çocukluk Çağı Aşılarına Yönelik Ebeveyn Tutumları Ölçeğinin Türkçeye kültürel ve dil uyarlaması. *Pamukkale Tıp Dergisi*, 14(1), 49-56.
- Mutlu, M. (2021). *Çocukluk çağı aşıları hakkında ebeveynlerin tutumları ölçeğinin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması/Turkish validity and reliability study of the parent attitudes about childhood vaccines scale* (Publication Number 672014) [Uzmanlık Tezi, Atatürk Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Opel, D. J., Mangione-Smith, R., Taylor, J. A., Korfiatis, C., Wiese, C., Catz, S., & Martin, D. P. (2011). Development of a survey to identify vaccine-hesitant parents: the parent attitudes about childhood vaccines survey. *Human vaccines*, 7(4), 419-425.
- Özümit, D., & Sarı, H.Y. (2021). Aşıya İlişkin Tutumlar Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması, geçerlik ve güvenilirliğinin incelenmesi. *Cocuk Enfeksiyon Dergisi*, 15(3), 167-176.
- Sağlık Bakanlığı, T.C. (2022). *Covid-19 Aşısı Bilgilendirme Platformu* <https://covid19asi.saglik.gov.tr/>
- Üzüm, Ö., Eliaçık, K., Örsdemir, H.H., & Öncel, E.K. (2019). Ebeveynlerin aşı yaklaşımlarını etkileyen faktörler: Bir eğitim araştırma hastanesine ilişkin değerlendirme. *Cocuk Enfeksiyon Dergisi*, 13(3), 144-149.
- Wei, F., Mullooly, J. P., Goodman, M., McCarty, M. C., Hanson, A. M., Crane, B., & Nordin, J.D. (2009). Identification and characteristics of vaccine refusers. *BMC pediatrics*, 9(1), 1-9.
- Wu, A.C., Wisler-Sher, D.J., Griswold, K., Colson, E., Shapiro, E.D., Holmboe, E.S., & Benin, A.L. (2008). Postpartum mothers’ attitudes, knowledge, and trust regarding vaccination. *Maternal and child health journal*, 12(6), 766-773.
- Yüksel, G.H., & Topuzoğlu, A. (2019). Aşı redlerinin artması ve aşı karşıtlığını etkileyen faktörler. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 4(2), 244-258.